

מערכת החינוך מתמודדת כיום עם שילוב של יותר ויותר תלמידים המוגדרים כתלמידים עם לקות תקשורת (ASD - Autism Spectrum Disorder) בתוך מערכת החינוך הרגילה. תלמידים אלה, הינם בעלי יכולות קוגניטיביות גבוהות במגוון תחומים אקדמיים, אך מאופיינים בקשיים משמעותיים ומחוסר בשלות חברתית-רגשית. יש לציין, כי קיימים הבדלים אינדיבידואליים משמעותיים בין תלמידים הנמצאים על רצף האוטיזם בחומרת הלקות וביכולתם הקוגניטיבית (באומינגר, בן-ארצי וקמחי, 2007).

כיצד באים לידי ביטוי הקשיים אצל תלמידים בספקטרום האוטיסטי?

- (1) **חסרים בהתנהגות חברתית**- מדובר בחוסר חברתי בתקשורת, שיכול לבוא לידי ביטוי בכך שהתלמיד יהיה מעוניין ביצירת קשרים חברתיים אך יתקשה לממש זאת. הוא יתקשה להבין, לפרש, לפענח מסרים חברתיים-רגשיים של הזולת וכתוצאה מכך יתקשה להפגין תמיכה, נחמה ועידוד מכל סוג שהוא. בדרך כלל יעדיף פעילויות שאינן מצריכות שותפים, ימעיט בשימוש בקשר עין רציף וכמעט ולא ישתמש בהבעות פנים ומחוות גוף בעלי קונטקסט חברתי. בנוסף, יתקשה בהדדיות (שמירה על רצף שיחה ענייני ותואם, מענה מותאם לשאלות שנשאל, קושי לנהל שיחה ספונטנית), יתקשה באינטראקציה חברתית (שיחה ומשחק עם בני גילו) ויתקשה לפתח ולשמר יחסים חברתיים תואמי גיל עם חבריו לכיתה/ שכבה.
- (2) **התנהגות חזרתית**- פעמים רבות, תלמיד בספקטרום האוטיסטי מאופיין בתחומי עניין צרים החוזרים על עצמם, יהיה בעל צורך משמעותי להיצמד לשגרה ויתקשה להתמודד עם שינויים בשגרת היומיום. הוא יעדיף את המוכר, הנוח והבטוח על פני החדש והלא ידוע. חלק מהתלמידים יגלו עניין בתחומים מסוימים בצורה מוגברת, מוגזמת וחריגה ויאספו כל פרט רלוונטי כדי להעשיר את עולמם באותו תחום: חלל, חייזרים, כדורגל ועוד. מאחר וקיים קושי גדול להבין את המציאות ולהתאים את ההתנהגות לנורמות החברתיות המקובלות, נראה אצל חלק מהתלמידים לעיתים התפרצויות זעם ואלימות שהן תוצאה של תסכול וחוסר אונים.

תלמיד שאובחן כבעל תסמונת ASD, הוא תלמיד שיש לו הפרעה נוירו-ביולוגית, הנמצאת בספקטרום האוטיסטי. הוא עלול להתקשות בשימוש או בהבנה של התנהגויות לא מילוליות ולנהל התקשרויות חברתיות, גם בגלל שהאינטראקציה שלו חסרת ספונטאניות הדדית. למרות שלעיתים תכופות יראה עניין, מיומנות וכישורים בנושאים שונים, הרי שיגלה קושי בארגון. לעתים, נראה תלמידים הנראים כחסרי תחושות הזדהות וקשיים תחושתיים ולעיתים קרובות יעדיפו פעולות שגרתיות. בהמשך ההיכרות עימם, אתם עשויים לגלות אצלם נקודות חוזקה רבות.

ברצוננו להסב את תשומת לבכם למספר קשיים העלולים לצוץ בעבודה עם תלמידים אלה. הרבה מההתנהגויות שתראו אינן בשליטתם ואינן נעשות מרוע או מהתנהגות שלילית רצונית. לתלמיד יש בעיה מולדת המפריעה לו ומונעת ממנו את הידיעה איך צריך לנהוג בצורה נכונה ונאותה. אין ספק, שתוך כדי עבודה עימו תגלו אסטרטגיות למידה חדשות שיעזרו לכם להתמודד איתו.

התנהגות כללית

התסמונת מאופיינת כסוג של לקות גנטית, כך שישנם דברים המתאימים לגילם וישנם כאלה שהם חסרים או נעדרים בהם. כמו כן, לתלמידים אלה ישנה יכולת המקדימה זמנה מבחינה התפתחותית (כמו למשל: התלמיד יכול לפתור בעיות מתמטיות סבוכות ומורכבות, אבל אינו מסוגל לזכור להביא את שיעוריו). חשוב לזכור, שגם אם התלמיד מסוגל ללמוד סיטואציה מסוימת, הרי שהוא לא תמיד יכול להכיל זאת גם על סיטואציה דומה חדשה.

- התלמיד יגיב היטב במצב של אווירת לימודים חיובית וסובלנית.
- באופן כללי הוא יגיב בצורה חיובית יותר אם תשרה בכיתה אווירה רגועה.

- לעיתים התלמיד עלול להתפרץ, ואז כדאי לכוונו לפינה שקטה ובטוחה, ששם יורשה לו להירגע. במקרה כזה נבקשם לנסות ולשחזר מה קדם להתפרצות (האם שינוי בשגרה) ולשוחח אח"כ באווירה רגועה על המקרה.
- גם אם לא תהיינה התפרצויות כאלה במשך תקופה ארוכה, אין זה אומר שהוא "הבריא" והדבר לא יחזור. יש להעלות את רף הדרישות ממנו באופן הדרגתי.
- לתלמיד עלולות להיות התפרצויות קולניות. אל תופתעו והיו מוכנים לכך, במיוחד בזמנים הקשים יותר.
- התלמיד יזדקק לעזרתכם במציאת פתרונות למצבים מסוימים. אנא היו נכונים לעזור לו.
- כאשר אתם מחלקים את הכיתה למשימות, אנא עשו זאת בחלוקה קבוצתית ולא פרטנית, משום שאז רבים הסיכויים שהוא יישאר בודד כי אף אחד לא יבחר בו לצוות שלו.
- הפגינו יציבות ובטחון, דבר שיקנה בטחון גם לתלמיד.
- טפחו בכיתה אווירה של סובלנות וקבלת השונה.
- התלמיד עלול לחזור על אותו משפט פעם אחר פעם, כשבכל פעם תחושו שהמתח שלו עולה וגואה. לכן רצוי שלא תתפתו לענות לו כל פעם מחדש, כמו גם לא להעיר לו על כך. במקום זה, נסו להסיח דעתו לנושא אחר או לדרך אחרת וחשכו לו את הלבנת הפנים.
- הרשו לתלמיד לכתוב את שאלותיו ומחשבותיו. זה יעצור את מעגל המתח.

שינויים

- השינויים קשים לתלמידים אלו, והיה רצוי שיקבלו תמונה או תכנון מוקדם.
 - אנא הקדימו לתת הודעה על שינוי בלוח הזמנים.
 - אזהרה/ הטרמה לפני שינוי פעילות תעזור לתחושת הביטחון של התלמיד.

עיבוד

- לתלמיד קשה לשמוע הוראות מילוליות רבות בבת אחת, לכן:
 - עדיף שההוראות יינתנו בחלקים.
 - יש לדבר לאט ובביטויים קצרים.
 - עדיף לחזור על ההוראות בבהירות, בפשטות ובכמה צורות.

תמריץ

- גירויים שונים כמו: רעשים, אורות, טעמים או טקסטורות עלולים להפריע לתלמיד בשל רגישות תחושתית גבוהה לגירויים אלה.
- רעש והמולה עלולים להפריע לו מאוד. אנא אפשרו לו פינה שקטה משלו כדי שיוכל להתבודד שם ולהירגע.
- **הפסקות עלולות להיות הזמן הכי קשה לתלמיד.** כדאי להצמיד לתלמיד חונך או בוגר שיוכלו לעזור לו להעביר שעה זו. יעזור אם בתחילת השנה תיעשה לו היכרות עם המרחבים השונים בביה"ס והטרמה באילו דמויות יכול להיעזר בזמנים שונים, שאינם בשגרת הלימודים בכיתה. כמו כן, כדאי לעזור לו לתכנן מה הוא יכול לעשות בזמנים אלה. תכנון מקדים בהחלט יעזור לתלמיד להפיג את הלחץ והחרדה מפני זמנים שהם פחות מובנים, כמו ההפסקות.
- לעתים, ישיבה ממושכת במקום אחד עשויה להיות לתלמיד קשה, לכן הרשו לו לעשות סיבוב (אפילו של 5 דקות) מחוץ לשיעור במידה ואתם מזהים זאת כמוקד קושי.

עזרים חזותיים

- חלק מילדי התסמונת לומדים טוב יותר כשניתנים להם עזרים חזותיים, כמו: תמונה, או הוראות כתובות או משורטטות (באותה מידה, חלק מילדי הספקטרום עשויים להיות דווקא בעלי יכולת מילולית גבוהה מאוד).

דו-שיח

- לעיתים עלול התלמיד להגיב לאט יותר לשאלה. הוא אמור לעצור את המחשבות המתרוצצות בראשו באותו רגע, להניח אותן בצד, לבנות תשובה ורק אז לענות. אנא המתינו בסבלנות ועודדו גם את יתר תלמידי הכיתה להמתין בסבלנות, אחרת הוא יצטרך לעשות את כל אותה פעולה מורכבת מחדש.
- לעיתים יראה לכם כאילו אין התלמיד מקשיב לכם כלל. אנא אל תניחו שמכיוון שאין הוא מתבונן בכם הרי שהוא לא מקשיב. אין זה נכון. הוא מקשיב גם כשהוא לא מתבונן בכם. שלא כמו כולנו, דווקא הדרישה ליצור קשר עין איתו תקטע את הריכוז שלו. למעשה, יכולת השמיעה והריכוז שלו גבוהים יותר כשהוא לא חייב להסתכל ישירות אליכם או להישיר מבט אל עיניכם.

חבריות

- אחד החסכים הכואבים ביותר של ילדי התסמונת הוא רצונם העז בחברה וכמיהתם לחברה, כאשר למעשה, אין להם מושג כלל כיצד לעשות זאת. יספיקו להם חבר אחד או שניים כדי לחוש שהם משולבים בחברה. שיחה עם החברים לכיתה עשויה לעזור, **בתנאי שתיעשה בדרך חיובית, בתמיכת המשפחה ובאישור התלמיד והוריו כמובן (ובהתייעצות רחבה עם צוות ביה"ס).** למשל, להסביר שכמו שלכולנו ישנם חסכים, הרי שלילד מהספקטרום החסך הגדול שלו הוא אי היכולת "לקרוא" מצבים חברתיים, בדיוק כמו שהאחר זקוק למשקפיים כי אין לו יכולת ראייה טובה, או שאחר זקוק למכשיר שמיעה משום שאין לו יכולת שמיעה.
- ילדי הספקטרום עלולים להיות קורבן של בריונות בחברה, וזאת משום:
 1. תגובותיו עלולות לגרום לבריון להתנכל לו.
 2. מכיוון שהוא רוצה להרגיש שייכות לחברה ולא ניכור ממנה, הרי שיסכים לספוג התנהגות זו.

שגרה

הדבר האהוב על ילדי התסמונת. אבל, לצערנו קשה מאד להגיע לזה בעולמנו. אנא הקדימו להודיע לתלמיד על כל שינוי שעשוי להתרחש. חשוב לידע אותו, אם אפשרי, בכל מקרה שתהיה מורה מחליפה או שינוי בתוכנית כלשהי.

שפה

למרות שהיכולת המילולית של התלמיד גבוהה, הרי שלא תמיד יבין את המשמעות של מה שהוא אומר, למרות שהמשפטים בנויים נכון והמלים הנאמרות הן נכונות. פעמים רבות, סרקאזם ובדיחות לא יובנו על ידי התלמיד. אפילו אם תסבירו לו את משמעות הבדיחה, עדיין ספק אם הוא יבין את משמעותה.

מיומנות וארגון

- התלמיד חסר יכולת לזכור ריבוי אינפורמציה וכן כיצד להעביר אותה לנו. יעזור אם תכתבו לו אותה.
- אנא כתבו הכל על הלוח (שיעורי בית והודעות) כדי שיעתיק אותן, וכן וודאו שהוא אכן כתב אותם במחברת שלו, מכיוון שלא תמיד ידווח על כך בבית.
- אם צריך, אפשרו לו להעתיק מתלמידים אחרים או תנו לו העתק של המשימה.
- לחלק מילדי הספקטרום יש בעיות של דיסגראפיה (בעיות כתיבה) ואין הם יכולים בו זמנית גם לשמוע אתכם וגם לכתוב.

לסיכום

לעיתים התנהגות תיראה לכם ולשאר התלמידים בכיתה אולי מרגיזה, מציקה וטורדנית. אנא הבינו שאצל התלמיד עם ASD זו התנהגות נורמאלית ומקובלת. אל תניחו לשגרת היום הקשה לצבוע לכם את המצב בצבעים כהים, אלא צאו מתוך נקודת הנחה שלקחתם על עצמכם אתגר. לעיתים יתכן שדברים לא יעבדו היטב (ובהחלט יתכן שרוב הזמן הם לא יהיו כאלה) אבל מוענקת לכם האפשרות להציץ לעולם חדש ומיוחד.

חשוב לציין, שלא כל האמור לעיל רלוונטי לכל התלמידים בספקטרום האוטיסטי, ולעתים נפגוש תלמידים שרק חלק מההתנהגויות רלוונטיות עבורם וכאלה שכלל לא. הקשת האוטיסטית רחבה. לכל אחד האופי שלו והעולם אותו מביא עימו (טמפרמנט אחר, אופי שונה ורמות תפקוד שונות).

שתפו את המחנכת / היועצת/ צוות המתי"א/ הסייעת המשלבת/ ההורים והכי חשוב עבדו יחד- שיתוף פעולה יביא לתוצאות טובות יותר.

בהצלחה ושנת לימודים פורייה ומוצלחת!

**צוות הדרכה ASD
מתי"א רן (רחובות- נס ציונה)**